

ВІДЗИВ

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
ТЮРИНОЇ В.О. про дисертацію та автореферат **КАЛАУР С.М.**
**«Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до
розв'язання конфліктів у професійній діяльності»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Протягом останніх десятиліть спостерігається розширення спектру проблем та збільшення кризових явищ в українському суспільстві. Це призводить до загострення економічних, політичних, релігійних конфліктів, пов'язаних із збільшенням кількості людей, які потребують соціальної допомоги.

У зв'язку з цим зростає потреба у професійних кадрах, здатних розв'язувати проблеми своїх клієнтів, ефективно здійснювати соціальний захист, соціальну адаптацію, соціальну допомогу, соціальну реабілітацію.

Але на сьогодні проблема підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності залишається недостатньо дослідженою.

Тому одним із перспективних напрямів практичного вирішення означеної проблеми є розробка системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності.

У зв'язку із зазначеним, **тема** дисертаційної роботи Калаур Світлани Миколаївни є актуальною і передбачає проведення низки науково-педагогічних досліджень.

Звернемося до наукового апарату дисертаційної роботи.

Об'єктом дослідження Калаур С.М. визначила професійну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери.

Але новим, у порівнянні з попередніми дослідженнями, є власне не об'єкт дослідження, а його **предмет** – система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів, а також **мета** роботи – теоретико-методологічне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на засадах неперервності, ступневості та інтеграції до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Мета дослідження визначила **завдання** дослідження.

Треба відмітити високий рівень здійсненого С.М.Калаур теоретичного аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної та методичної літератури.

Це дозволило дисертанту розробити і чітко сформулювати **концепцію** дослідження, **провідною ідеєю** якого є положення про те, що професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів має розглядатися як система налагодження клієнтоцентризму й безконфліктної взаємодії під час міжособистісного спілкування на основі толерантності, емпатії та асертивності, що орієнтована на формування належного (високого та достатнього) рівня готовності до розв'язання конфліктів та передбачає цілеспрямовану діяльність на засадах неперервності, ступневості й інтеграції і

детермінує підготовку конкурентоздатного фахівця, спрямованого ефективно вирішувати професійні конфлікти в мінливих умовах сучасного суспільства.

У рецензованій роботі всебічно розкрито стан розробки проблеми дослідження в філософській, соціологічній, психологічній, педагогічній літературі. Автору вдалося з'ясувати наукові погляди зарубіжних і вітчизняних дослідників на суть понять «конфлікт», «готовність до розв'язання конфліктів»; детально охарактеризувати спектр конфліктів у соціальній сфері та запропонувати їх класифікацію.

Необхідно відзначити добре продуману структуру рецензованої дисертаційної роботи, яка складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (712 позицій) та додатків. Структура повністю відповідає меті та завданням дослідження.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел з проблематики фахової підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено також використанням відповідних методів дослідження.

Дослідження Світлани Миколаївни, безперечно, має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше змодельовано, обґрунтовано та експериментально перевірено систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності; обґрунтовано концепцію формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання професійних конфліктів; визначено організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності; розроблено професіограму фахівця соціальної сфери, компетентного у розв'язанні професійних конфліктів; удосконалено теоретико-методологічне визначення сутності наукової дефініції «готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів»; узагальнено типологічну класифікацію конфліктів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери.

Характерною рисою рецензованого дисертаційного дослідження є його спрямованість на практичні аспекти, а саме:

вдосконалення інтерактивного освітнього середовища засобами інформаційно-комунікативних технологій;

впровадження тренінгової технології, методу проєктів, проблемного навчання, банку проблемних професійних задач і ситуацій конфліктологічного змісту задля оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів.

Доволі вагомим, у нашому баченні, є практичне значення одержаних результатів, яке полягає в розробці навчальних дисциплін конфліктологічного спрямування: «Основи конфліктології», «Соціальна конфліктологія», «Соціальне партнерство», «Соціальна медіація»; дидактико-методичного забезпечення (навчально-методичних посібників «Соціальна конфліктологія», «Теоретичні та практичні основи підготовки соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в освітніх закладах», «Практикум з Соціальної конфліктології для підготовки бакалаврів спеціальності «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота»);

діагностичного інструментарію для визначення рівня готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Відзначимо як позитивний і той факт, що авторкою належним чином здійснено й апробацію результатів дослідження під час виступів на міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських конференціях і науково-практичних семінарах та шляхом публікацій їх у закордонних виданнях.

Особливо цінним у дисертаційній роботі С.М.Калаур є таке:

аналіз методологічних аспектів дослідження соціальної сфери та основних ракурсів конфліктної взаємодії у діяльності фахівців;

змістова характеристика і типологія конфліктів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери;

визначення філософських та психолого-педагогічних засад професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери;

характеристика зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів.

До теоретичних здобутків дисертантки варто віднести

авторське бачення професіограми фахівця соціальної сфери, компетентного у розв'язанні професійних конфліктів;

здійснення психолого-педагогічного аналізу готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності з розв'язання конфліктів;

визначення компонентів, конкретизацію критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності;

обґрунтування концепції формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів на засадах неперервності, ступеневості та інтеграції професійної підготовки;

обґрунтування підходів та принципів реалізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Особливо відзначимо той факт, що науковець виважено підійшла до обґрунтування організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів.

У процесі дослідження не тільки було виокремлено чіткі та практично орієнтовані організаційно-педагогічні умови (формування мотиваційної основи готовності через упровадження особистісно орієнтованого навчання; систематизація теоретичних знань засобами інформаційно-комунікативних технологій; розвиток практичних умінь і навичок на основі проблемного навчання та розв'язування професійних ситуацій і задач конфліктологічного змісту; вдосконалення особистісних і професійних якостей за допомогою упровадження тренінгової технології), а й представлено практичні механізми їх впровадження в освітній процес.

Як суттєвий авторський доробок оцінюємо представлену у дисертаційному дослідженні **модель** системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Її графічне зображення є адекватним та розцінюється нами як свідчення володіння науковцем методами педагогічного моделювання.

Особливу увагу Світлана Миколаївна зосередила на особистісно орієнтованому навчанні та методі проектів для вдосконалення мотиваційно-ціннісної сфери професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Автором ґрунтовно охарактеризовано проблемне навчання та використання банку проблемних професійних задач і ситуацій конфліктологічного змісту для організації змістово-методичного забезпечення освітнього процесу, а також окреслено можливості використання тренінгової технології для вдосконалення особистісно-професійних якостей майбутніх фахівців соціальної сфери під час розв'язання конфліктів.

Особливий інтерес представляють результати проведеного моніторингового дослідження готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності та презентована методика організації експериментального дослідження на формульованому етапі та представлена інтерпретація його результатів.

Заслуговує на особливе схвалення організований та проведений дисертанткою педагогічний експеримент. Зокрема, внаслідок формульованого експерименту зафіксовано суттєве та метематично достовірне зростання кількості студентів експериментальної групи, яким притаманний достатній і високий рівень готовності до розв'язання конфліктів. Констатовано позитивний факт зниження в експериментальній групі показників низького рівня готовності до зазначеного виду діяльності. Результати авторка підтвердила розрахунками з використанням методів математичної статистики.

Найбільший інтерес, в контексті здійснення психолого-педагогічних досліджень, представляють, на нашу думку, такі аспекти роботи С. М. Калаур:

– дисертаційне дослідження чітко структуроване, авторка спочатку розкриває зміст поняття «конфлікт», згодом представляє структуру готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності з розв'язання конфліктів.

– представлено класифікацію конфліктів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери.

– детально описана професіограма фахівця соціальної сфери, компетентного у розв'язанні професійних конфліктів.

– обґрунтовано та експериментально перевірено систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

– розроблені та впроваджені у професійну підготовку студентів навчально-методичні комплекси дисциплін «Соціальна конфліктологія», «Соціальне партнерство», «Соціальна медіація» в інтерактивному середовищі Moodle, тренінг «Формування особистісних якостей у майбутніх фахівців соціальної сфери».

– логічним завершенням дисертаційної роботи є аргументовані, чіткі та коректні висновки, що повністю відповідають меті й завданням дослідження, чітко сформульовані, забезпечують цілісне сприйняття виконаного дослідження.

Як позитивну характеристику, слід відзначити, що здобувачка за темою дисертації має 89 опублікованих праць впродовж 2007–2018 рр. Це свідчить про наукову зрілість та підтверджує ґрунтовність та виваженість наукових підходів. Зокрема, основні положення роботи знайшли відображення у таких публікаціях: 1 монографія, 1 навчальний посібник, 5 навчально-методичних посібників, 33 статті в

наукових фахових виданнях України, з яких 10 статей у виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних; 5 статей у закордонних наукових періодичних виданнях, 43 апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Зміст автореферату повністю відображає зміст дисертації.

На позитивну оцінку заслуговують, на нашу думку, додатки до дисертаційної роботи, які конкретизують і вдало доповнюють її зміст.

У цілому, дисертація справляє враження цілісного, фундаментального дослідження, в якому представлена і розв'язана актуальна проблема, яка пов'язана з підготовкою майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Вона є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати.

Позитивно оцінюючи науковий пошук Калаур Світлани Миколаївни, вважаємо за необхідне висловити деякі **зауваження** та окремі **побажання**:

1. Вважаємо, що цікавою у практичному плані є розроблена класифікація конфліктів для фахівців соціальної сфери на с. 88. На нашу думку, доцільно було б після представленої класифікації конфліктів дати їм коротку характеристику.

2. У дослідженні представлено авторську професіограму фахівця соціальної сфери, компетентного у розв'язанні професійних конфліктів. Це надбання є цінним у сучасних умовах професійного навчання, однак бажано було б більш ґрунтовно представити розроблену авторкою професіограму й у авторефераті.

3. У розробленій професіограмі виокремлено особистісно-професійні якості, представлені комунікативними (навички спілкування і взаємодії з людьми) та вербальними (вміння говорити ясно, чітко, виразно) вміннями, які, на нашу думку, не є якостями.

4. При аналізі підходів, покладених в основу системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності, автор не виокремила професіографічний підхід, хоча у п. 2.1 представлена професіограма фахівця соціальної сфери, компетентного у розв'язанні професійних конфліктів.

5. У розробленій структурній моделі системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у практичному блоці зображені педагогічні технології (особистісно орієнтована, інтерактивна, проблемна, проектна, мультимедійна, тренінгові). Вважаємо, що у даному контексті їх коректніше віднести до освітніх.

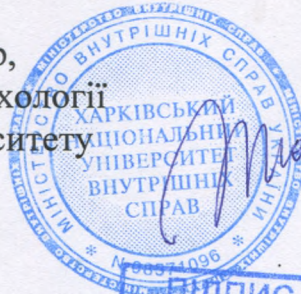
6. У дисертаційному дослідженні значна увага приділяється аналізу таких наукових понять як «готовність», «готовність до професійної діяльності». Хоча в сучасній психолого-педагогічній літературі та методичній літературі ці питання широко розглядалися і досить детально висвітлені. Тому вважаємо, що автору достатньо було дати тільки посилання на авторів, які досліджували ці поняття, і дати обґрунтування свого розуміння цих ключових понять даної дисертації.

Проте, висловлені побажання і зауваження носять, в основному, рекомендаційний характер, а тому не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження та не знижують теоретичної й практичної цінності наукового пошуку, який є концептуальним, цілісним, має незаперечну наукову новизну і практичне значення.

Загальний висновок: вважаємо, що у процесі наукового дослідження головні завдання, поставлені дисертанткою, повністю виконані. Таким чином, дисертаційне дослідження на тему «Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності» є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми у галузі професійної освіти і за актуальністю, змістом і обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає вимогам п.п. 9–11, 13, 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що дає підстави для присудження Калаур Світлані Миколаївні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології
Харківського національного університету
внутрішніх справ МВС України

В.О. Тюріна

